

В другу сесію Ради, в листопаді (ноябре) Г. С. сказав Бардіжоні, що курінь він уже мав. К. Л. Бардіж — був сам уже тієї думки, що досить уже „наговорились“, що дійсно пора вже організувати козацтво на захист добутої волі.

Незабаром в фронті повернулися до Брюховецької 2-й і 3-й Чорноморські полки, які передали в курінь всі свої запасні виїздки.

Дальше озброєння було за рахунок полків 39-ої дивізії.

Скоро большевики заарештували Г. С. Шевеля, в ст. Тимошівській, але він вивільнився з під арешту, поїхав до Катеринодору. В цей час К. Л. Бардіж уже брав провід по організації куріня Вільного Козацтва на свої руки, користуючись своїм авторитетом.

В січні (январе) большевики підступали до кубанської столиці з усіх боків; тоді кубанська влада запанувала Військові регалії і старі заборожські клейноди у 16 ящиків і передала їх на охорону брюховецькому Вільному Козацтву.

Брюховчане з честю виконали це завдання.

14—16 лютого (февраля) в Брюховецькій зібралася Чорноморська Рада з делегатів станиць; прибув туди Військовий Отаман і все Правительство.

Г. С. Шевель був обраний почесним головою цієї Ради, але сам на ній не був, він захищав підступи до станиці. За цей час він зовсім вибився з сил, а тут треба було ще спасати сім'ю, яка перебувала в ст. Гривенській. Г. С. виїхав за нею, передавши курінь і регалії своїйому замісцятечеві уряднику Парогову, але на дорозі потрапив знов до большевиків.

До станиці дійшли чутки про його арешт, навіть були люди, які „бачили“, як куріньного розстріляли; але Г. С. втік і 5го місяців воював з червоними, сидячи в комишах плавень Азовського моря.

Курінь же його увесь виїшов у Ледяний похід.

Коли Чорномор'я було звільнено від большевиків, Г. С. вже не потрапив до Брюховецької; після комишів він довго хорував, а по виздоровленні був призначений керуючим Військовим риболовним участком у ст. Гривенській, де і перебував до того часу, коли в березні 1920 р. Кубанська Армія знов покинула Кубань. Г. С. Шевель потрапив у Крим, а звідти на еміграцію до Королівства С. Х. С.

Тут знову прийшла зла недоля на старого козака. Один, як перст, серед чужих людей, голодний і холодний, він був примушений на старості років заробляти собі шматок хліба важкою працею. Старий козацький педагог, поет, батько кубанського Вільного Козацтва працює по чужих господарствах, оре чужу землю; пасе чужу худобу і в ці важкі і лихі години не перестав думати про свою рідну Кубань і братів козаків.

Іх і свою недолу він виливає в віршах, які разом з ним плачуть горючими сльозами. Більшість їх не бачить широкого світу і лише в кінці 1925 р. коли видавництво „Вольная Кубань“ випускає в С. Х. С. не-

личний літографований збірничок ріжних козачих віршів, Гнат Макуха поміщає десять своїх творів в ньому і стає відразу відомим всьому кубанському козацтву.

Свого часу Г. С. Шевель мав безліч псевдонімів, його істотна скромність не дозволяла йому виставляти своє ім'я; лише один раз, у 1911 р., підписався він повним ім'ям і як раз на своє нещастя.

Згодом його новий, закордонний, псевдонім став його літературним ім'ям, під котрим Гната Макуху починають знати по всьому козацькому емігрантському світі і на рідних Землях, куди проникає журнал „Вільне Козацтво“.

До вихода цього журналу, Г. С. Шевель захляв був душею і тілом, не бачив просвітку, втрачав вже і надію в те, що Козацтво виб'ється з рабства і неволі і що побачить рідний Край вільним і незалежним. Але ті, хто взялися за видання журналу, нашли Гната Макуху.

В далекий Славонії, в лісу на пустирі, один одинокий він пас і стеріг чужих свиней за таку малу платню, що ледви-ледви міг не померти з голоду.

Перші числа „Вільного Козацтва“ відроджують старого Кобзаря, його пісня радіє, кличе до боротьби за Волю.

Гнат Макуха кидає пугарю і з котомкою за плечима іде проповідувати ідеї Вільного Козацтва по країні до своїх козаків. В одному місці він працює на заводі, в другому на полі, в третьому на лісопилці, іде до козаків сам і козаки йдуть за ним і до нього.

Байдужий вже до свого життя, він знов оживає і хоче жити, але застаріла хвороба, на яку раніше він не дбав, кладе його під ніж оператора як раз на минуле Різдво.

Доля його охоронила, старий козак ще на ліжку привертає до вільнокозацької віри нових і нових прозелитів, і знову йде будити Козацтво.

Далі він став одним з головних основателів „Союзу кубанських письменників і журналістів“.

Козацька державність для його все:

„Як об'явила Рада нашу рідну Кубань незалежною державою, так я був такий радий“, пише він „що, в житті ніколи не пивши, їй же Богу, так напився, що аж жінка злякалася. Чуть на той світ не пішов. І тепер, як згадаю ті хвилини, так дух так підіймається у грудях, що хочеться і плакати і танцювати. Мені здається, що коли б я тепер побачив Кубань незалежною державою, з вільною отаманською булавою, то від радості б лопнуло серце. Мені тепер одного хочеться, дуже хочеться — діждати тієї години, коли я прийду на Вільну Кубань, візьму у руки своєї для мене святої землі і скажу: прикрий мене, земле! бо я діждав того, про що мріяв ціле своє тяжке життя, за віщо скитався наймитом у чужині, плакав дні і ночі і виливав свою тугу за Тобою“.

І дай йому, Боже, діждатися цієї святої хвилини і довгого, довгого життя на Вільній Кубані.

Шамба Балкнов.

Мендэ у гарву-та!*)

В этом году на 10-е февраля připадает наш калмыцкий национальный праздник „Цаган“. И в этот день так хочется послать свое мысленное приветствие своим собратям, скитающимся по чужбине. И это свое приветственное предложение составить именно так по-калмыцки витиевато-пышно, как я его составил бы по-калмыцки.

Олон эджи шванар, экинэр, донэр. — Отцы и матери, братья и сестры, — изгнанные из своей Родины жестоким врагом, девятый уж год лишенные возможности этот свой светлый, радостный праздник встречать в своей милой, родной степи, в кругу своих дорогих родителей и друзей, вынужденные скитаться по чужим землям, безропотно перенося тяжкие эмигрантские

лишения и безпределную тоску по Родному Краю, — мэдэ у гарву-та!

Тяжкая действительность не дает нам возможности наш встретить праздник должным образом. Мало того, мы расбросаны по многим странам, а потому лишены возможности, хотя бы скромно, но встретить его вместе. Но и наши братья, оставшиеся „там“, в силу существующего режима власти, не имеют возможности радоваться полной радостью, должным образом предаваться праздничному ликованию.

Но, будем верить — настанут лучшие времена, установятся в нашем Краю лучшие нравы, справедливый порядок, когда мы будем свободно, радостно в полном кругу родных, среди всего нашего народа встречать наш славный праздник.

Праздник Цаган — „Белый“. Праздник торжества

*) Приветствие калмыков в день праздника Цаган.

Белого над Черным, Добра над Злом, торжества воссоединяющей природы, жизни над мертвящим, леденящим покровом долгой зимы... В этот день весь монгольско-калмыцкий мир забывает все прошлое недоброе, злое и отдается радости освобождения от них.

Что было для калмыка Цаган, как готовились к нему и проводили его в былые времена знают все взрослые калмыки, а иные в эмиграции с мучительной тоской, болью в душе, м. б., вспомнят о нем, надрываясь над непривычной работой где-нибудь на фабрике или в глубине шахты.

Целый месяц, бывало, продолжалась предпраздничная суета. Иногда бессонные ночи, беспokoйные дни. Наконец, наступает канун праздника — Долан — всеобщее богослужение в Хуруле (Калмыцкий буддийский монастырь). Вычистившиеся, вымывшиеся, правдоу наряженные, все спешат туда. Темная, морозная зимняя ночь. Хурул горит всеми огнями. Под их лучами блестят и сверкают золотые, серебряные и бронзовые изображения святых и различные богатые молитвенные предметы. Тихо колышутся и мягко шуршат разноцветные пышные шелковые украшения. Чинно восседает все духовенство. Сумэ (Храм) полон народу, сосредоточенно молящегося.

Величаво и своеобразно-красиво совершается всеобщая непрерывная служба. Торжественные звуки духовной музыки. Монотонно-восторженное пение хора манджиков — молодых послушников. Молитвенно-сосредоточенные лица мирян, всей душой отдающихся благотворному влиянию умиротворяющей службы. А над всем этим величественно возвышается золотое изображение Будды с его постоянной кроткой улыбкой на устах...

Восход Солнца — самый торжественный момент. Ясный морозный зимний рассвет. Степь покрыта природной белоснежной скатертью. Кругом тихо, тихо. Лишь в ограде Хурула идет оживленное цриготовление к встрече Окюн-Тэенгар (Небесная Дева), возвращающейся из далекой страны после подавления величайшего Зла...

Снег хрустит под ногами. Холодно, особенно после бессонной ночи. Но на душе легко, радостно, хорошо. Все духовенство, выйдя из Сумэ, располагается на

заранее подготовленных местах, в необходимом для этого случая порядке. Желто-красные пышные одеяния (Номто хобзон) и бритые обнаженные головы гелюнов резко выделяются среди черных волос мирян. Ждут восхода Солнца.

Наконец, из-за горизонта показывается край восходящего Солнца и золотые снопы его лучей озаряют белоснежную тихую ровную степь. Вместе с тем из-за Сумэ, северо-восточной его стороны, появляется торжественная процессия, несущая Окюн-Тэенгар. Духовная музыка играет торжественную встречу. Люди отдают земные поклоны.

Служба завершается в Сумэ. Настроение нарастает. Голоса манджиков, гелюнов и самого Бакши становятся звонче, ликующими. Все радостнее, воодушевленное звуки музыки...

Наконец, пение „Шагг“ — гимн Будде.

Конеч.

— „Мендэ у гарву-та“ — обращается ко всем Бакши.
— „Гарва“ — раздается ответ и начинаются братские объятия с приветствием и обменом этих милых „белэков“.

Так началась религиозная часть праздника. Наступало время мирян, которые, возвратившись в свои станицы и хутора, этот праздник праздновали целых три дня. Сколько веселья, счастливых лиц! Все три дня в станицах и хуторах, бывало, царствует радостный смех молодежи, буйный молодой задор, танцы, скачки. — то долгие, то часто веселые песни...

Белокопытый конь мой

Гарцует по снегу белоснежному,

В первый день месяца Цаган

Мы торжественно справляем праздник Цаган...

Все это мы знали. Но наша молодежь этого не знает и узнает-ли когда? Хочется верить, что настанет пора, когда и она узнает и глубоко будет переживать этот свой светлый праздник, как его переживали наши отцы и деды.

Будем верить. Пройдут лихолетия, заживут раны народной жизни, забудутся изведенные нами страдания и осуществится в наших Родных Краях старое калмыцкое благопожелание **):

Пусть дела духовные как Солнце воссияют,
Дела мирские как скалы утвердятся,
Пусть пути Добродетели обиятятся
И грехи человеческие отпустятся.
Пусть в области религии и науки
Вера и знание торжествуют
И в успокоенном, крепком государстве
Друзья и собратья благоденствуют.
Пусть на возвышенно-красивых местах
Дворцы и дома воздвигнутся

И беспредельно-зеленые луга
Прекрасными табунами украсятся.
Пусть ватно-белыми овцами
Степь родная покроется
И освежающе-прекрасными напитками
„Архад“ и прочее наполнятся.
Пусть забудутся пережитые страдания —
„Что это было, что то было?“ (***)
И в измученных душах братьев
Радость и покой водворятся...

***) Калмыцкий текст благопожелания взят из журнала „Улен Залат“, № 2.

****) Специальный термин, выражающий забвение пережитых страданий.